

Pol yá Galesia yan papia uying yámuk

¹ Nák ku aposel Pol. Ámna káman dá aposel yáup ná tátáya ma suring namuk, me ámna káman dá aposel yáup wa táinelák ingga ma neháng tunggap táuk. Jesu Son Iháhá me Nan Ánutu ni Jesu há kámurená háranan táng tárut táuk watá yáup ná namumálák. ² Yanuknukna nayot átamán nánda papia ná satne Jesu yan tombong Galesia provins káin átaráng sándán da áwek.

³ Nan náni Ánutu yot Táwi Jesu Son Iháhá watá pahán sámán du pahán láláp pá sányot átnék. ⁴ Jesu yá Nan náni Ánutu yan pahán isutang nánda mukmuro yanyawon da málámbán átkuku wa sáuk. Wáina tángga káwak nátán mukmuro hulá hulá táwi hánám wata kinan nan son náhuk. ⁵ Wáina wata ku rámá rámá Ánutu kutná meng tárut tángga átkuinemán. Wa pálipuk.

Me pingnga álosim wawu káman dá re hánám átak

⁶ Nák ku pahánna kinan yon táwi hánám háramutut náya wáina re átang áwánggoet, náuta sándu Jesu Son Iháhá watá pahán sámánga yáup rina táuk wahára kungga ku Ánutu yá málámbán ámna náráwa háháleya mantáng sámuk, enendu sándá sopmuná hánám wa sangga me pingnga hulá kámá wa isutkoeráng. ⁷ Wáina tánggoeráng enendu me pingnga álosim wawu káman dá re hánám átak, nukngá kámá ma árak. Ámna kámá

yá nanará sáni wa táng yakyawák tángga ku me hulá kámá wa iháng áwáng Jesu Son Iháhá yan me pingnga álosim wa táng hukhurik tát kámá kámá kunggoek. ⁸ Iná nán háranan ámna káman me alek káinnan angelo káman me ámna nukngá kámá yá áwáng me pingnga álosim nándá uláp sánumán wa sangga me nukngá kámá sáninemán hárendu ámna niyá kálu wáina táinek wawu káráp lánggop sásáliná muná watán pingnga háleinek! ⁹ Me há miumán wa son meinándet. Káman niyá áwáng me pingnga álosim sándá uláp táuráng wa sangga me nukngá kámá sáninek hálen ámna wawu káráp lánggop sásáliná muná watán pingnga háleinek!

¹⁰ Kulá no me wa met wawu ámna yá naráng namát álosim háháleya, me Ánutu yá naráng namán álosim háháleya me? Me hánámá ámna pahán yáni táng heronge tátáya re hám tánggoet? Muná. Uláp pu met wáina tánggiut, iná inggálu pálipuk no hánámá ámna pahán yáni táng heronge tátáya re tánggoet hálen wawu náku ku Jesu Son Iháhá watán yáup nangge muná.

Pol yá aposel háliuk watán pingnga

¹¹ Yanuknukna, no pálipuk hánám ing sánin, no Jesu yan me pingnga uláp sánut wawu ámna nangge yá ma táng tunggap táená. ¹² No me pingnga álosim wa ámna káman dán hára ma táut, me káman dá ma nanáng toliuk. Ináku Jesu Son Iháhá málámbá ku me pingnga álosim wa meng tunggap tán hiták hálen no wa táut.

¹³ Uláp no Juda yan miti hára kálu ket tárak rina isutkiuráng wa isutang átang Jesu yan ámna náráwa wa iháng wáik tánggiut wawu sáni pingngana há

nareráng wa. No Jesu yan tombong iháng lem hánám tángga ku wa iháng wáik táe pukon muná kukuya tánggiut. ¹⁴ No táwi ilomna yan kálu wa isusut wata táup hánám káto hálenggiut. Juda yan miti káluná isusut wawu no ámna tunggafefe náni káman nákkán tombong Juda nan áturáng wa iháng hátingga kándáng hánám isutkiut.

¹⁵ Wáina tánggiut enendu uláp mam kinan átut waháranyon Ánutu yá há neháng tunggap tángga ku málámbá pahán namángga mantáng namángga neháng málámbán pingnga ya tiuk. Málámbán pahán isutang ¹⁶ Nanggená wa wáina ingga hiták naliuk wawu náuta, no Jesu yan me pingnga álosim wa ámna náráwa ále kámá káinnan wa yánánga átkukuya. Kulá Ánutu yá wa naliuk wahára wu Jesu ya naráng mámáya no kung ámna kámá ma yánáng suliu, ¹⁷ hang no Jerusalem káin kung ámna aposel kut watá kálak tát no táut wa yánáng sulingga nanaráya manyon kut. Ináku waháranyon kung ále Arebia káin átang gu máriya ku son it yáilá Damaskas káin kut.

¹⁸ Kulá Jesu ya naráng háting mángga áre yara kaláhu hálendu Jerusalem káin Pita kangga kámá yá kámá ya narángmán narángmán tátáya wata kut. Kung wakáin watyot rám 15 átumát. ¹⁹ Enendu rám wa átut wahára aposel kátu wa ma káput, Táwi Jesu kulaná Jeims wa rewe ku káut. ²⁰ Ánutu rahálá hára no ing sánin, no me pingnga wa uying sámánga átat wawu pálipuk hánám, ma sángsárunginggut. ²¹ Kulá wata torong káin du provins Siria yot Silisia káin kut. ²² Iná Jesu Son Iháhá yan ámna náráwa Judia ále hára it wakáin wakáin áturáng

watá ku nák kurák mátapna wáina ingga ma rewe káená áturáng. ²³ Ináku pingngana rewe ku ing naránggiuráng, “Huphuráp pu ámna watá náháng wáik tángga Jesu yan me pingnga álosim wa táng wáik tánggiuk, enendu inggálu ku wanyon meng isutang átninggoek.” ²⁴ Ánutu yá nák neháng rina táuk wa narángga ku wata Ánutu kutná meng tárut tánggiuráng.

2

Aposelyá Polyot pahán káman háliuráng

¹ Yara 14 átang sangga ku Banabas yot nát tá Jerusalem káin son áránnga kukuya no Taitus ine nátyot káman kumán. ² Kulá Táwi málámbá wakáin kuinelák ingga há nanán du kut watá kung Jerusalem káin átang gu Jesu yan ámna náráwa yáin yáni wa rewe ku me pingnga álosim ámna ále kámá káinnan yánángngátat wata yánut. Yáup rina tánggoet me uláp tánggiut watá hánámá háleiwon ingga ku wata yánut. ³ Rám wahára wu Taitus yot káman átumát. Wawu Grik ámna, enendu Juda yan kálu isutang kipmá mamaráya kámá ma miuráng. ⁴ Kip mamará mená watá tunggafiuk wawu ámna kámá Jesu yan tombong ingga kusák pilengga átningngátaráng watá náháng hang titiya nanará yáni káin kilak árán wa pálak áwáng nándán urum wata kinan áturáng. Kálu kándáng Jesu Son Iháhá yá námuk wawu meng rákit me yan kumbi kinan arená waháranan náháng along tiuk wa ámna watá son tát kung watán kumbi kinan átnát ta naruráng. ⁵ Wáina miuráng enendu nándá watán me kátu kimo káman wahára miuráng waháranan

naránga ma hánám táumán. Wáina táumán wawu nándá ku me pingnga álosim watán me páliná watá wáina re sányot átnát wata.

⁶ Ámna kámá wu miti yáup watán ámna yáilá ya átaráng, enendu nákkán nanará káin wawu ámna kut yáni pálak me ámna hánámá watá kutná táwi ma hálek. Ánutu yá ámna nangge sut me kut ihená ma kangngátak, ináku pahán yáni kinan kangngátak. Ámna yáilá ingga wahára áturáng watá no me pingnga álosim yánánnga átningngátat wata yáne watá rina kámá kámá wata ketnán ma miuráng. ⁷ Watá káuráng gu Ánutu yá yáup nák namuk wawu no Jesu yan me pingnga wa ámna náráwa ále kámá káinnan yánánáyan, hang káuráng gu Pita wu yáup wáinanyon imuk wawu Juda ámna náráwa wa me pingnga álosim yánánáyan. ⁸ Pálipuk, Ánutu yá háláng wa Pita imán Juda ámna náráwa orek yáni káin aposel yáup tánggoek, wáinanyon du nák háláng namán no ámna náráwa ále kámá káinnan orek yáni káin aposel yáup tánggoet. ⁹ Kulá Jeims, Pita me Jon wawu ámna náráwa yá kápát miti yan ámna yáilá hálengngátak watá nák nahánnga ku Ánutu yá pahán imánnga ku yáup wa imán tánggoek ingga naránga Banabas yot ket nátin tángga nuk náni ingga náhuráng. Wáina náhát watyot pahán káman hálengga ku nát tá ále kámá káinnan watán káin yáup táte ku yáni wu Juda yan káin yáup táineráng ingga me hárotumán. ¹⁰ Me káman re nánuráng wawu ámna náráwa ukuro árená wa háláng yámánnga átningguinemálák ingga nánuráng. Yáup wáina wawu uláp há tángga áwánggiut náyá emá re há tángga átkuinet wata

heronge narángoet.

Pol yá Pita yan kandák wa hiták meng tunggap táuk

¹¹ Pita yá it yáilá Antiok káin áwáng átang gu kálu kandák hiták hánám tán kangga rahán táwi hára me táng mut. ¹² Pita yá kandák táuk wata pingnganá ku ing, huphuráp pu ámna ále kámá káinnan Jesu yan tombong hálangga árená watyot káman átang sungi nanggiuráng. Máriya ku Jeims yá ámna kámá suring yámuk watá Antiok káin áwáng árát tu Pita yá wa kápánga pitáng yámánga ku ámna ále kámá káinnan watyot sungi káman nana wata pahán yará tángga árongga átang yápmang kung Juda ámna yot rewe átuk. Wa pitáng yámuk wawu Juda ámna Jesu ya naráng háting mená kátu yá ku ámna Jesu yan tombong hálená wawu kámuk hánám kip yáni há mamará háleinek ingga mengngátaráng wata. ¹³ Kulá Pita yá ket tárák kandák wáina tán kangga Juda kámá Antiok káin árená watá wa isutang wáinanyon tánggiuráng. Wáina tángga árát tu Banabas wawu watán ket tárák kandák watá hányon uying san kung wata kinan háuk.

¹⁴ Wáina tángga árát no káput wawu me pingnga álosim watán me páliná hánám wa kándáng ma isurát tu rahán yáni hára Pita ing inut, “Kák ku Juda ámna, enendu ko ket tárák tánggoelák wawu ále kámá káinnan dá ina tánggoelák, Juda ámna yá ina ma tánggulák. Wáina há tánggoelák ngáyá ku náuta ále kámá káinnan yánátá watá Juda yan kálu wa isusut ta káto hálanggoelák?

¹⁵ “Juda nán wawu tombong Juda waháranan hánám tunggafená, wata ku Moses yan meng rákit

me rina wa há naremán. Nándu ále kámá káinnan meng rákit mená wa ma narená waháranan muná.

¹⁶ Enendu ing narinemán, ámna niyá Moses yan meng rákit me wa rewe isutnek wata Ánutu yá ámna kándáng ingga ma meindák, ináku niyá Jesu Son Iháhá wata naráng háting minek wa rewe ku Ánutu yá ámna kándáng ingga meinek. Nándu Jesu ya naráng háting mángoemán, kálu wahára re wu Ánutu yá ámna kándáng ingga náninek, meng rákit me káluná wahára muná. Ámna káman dá meng rákit me wa kándáng hánám isurán Ánutu yá ámna kándáng ingga ma meindák.

¹⁷ “Nándá Jesu Son Iháhá wata naráng háting mámá káluná wahára árátne ku Ánutu rahálá hára kándáng háliuk. Nándu naráng hákhátik kálu isutang átkoemán iná meng rákit me yan kálu wa ma isutkumán, wata ku Juda ámna yá sándu kandák tánggoeráng ingga mengngátaráng. Wáina mengngátaráng, wata ku Jesu málámbá ku kálu kandák táená wa táng káto tánggoek ingga ku álo hám menggatnem? Wawu muná hánám, wáina ma meindamán. ¹⁸ Iná meng rákit me isusut wa nayon há yawondang gu máriya son táng tárut táinet wawu kandák há táinet. ¹⁹ Uláp náku meng rákit me wata tárang káin átkiut, iná inggálu ku meng rákit me káluná wa há sangga ku Ánutu yan átnát álosim wata kinan káin átang málámba tárang káin átkoet. ²⁰ Maripong hára Jesu Son Iháhá yot há kámutang átkuku mirak wa há táut. Enendu átkuku wawu nákkán muná, ináku Jesu yan átkuku álosim wawu náku kinan átak, wáina hálendu no káwak ketnán ket tárak rina tánggoet wawu Ánutu

Nanggená ya naráng háting mámá kálu wahára. Watá nák ka kikiná hánám naránnga káwak sutná wa nák háláng namámáya sáuk. ²¹ Ánutu yá nák pahán namánnggoek wa káe wu ále hánám ma háleindak. Iná no meng rákit me wa isutang Ánutu rahálá hára álo ámna kándáng háleinet hálen wawu Jesu Son Iháhá wawu hánámá kámutuk ina háleinek.”

3

Naráng hákhátik káluná me meng rákit me isusut káluná

¹ Galesia sándu ámna náráwa hohoná! Nándá Jesu Son Iháhá wawu maripong hára kátiuráng ingga há sánátne naruráng. Niyá sán nanará sáni táng yakyawák tánggoek? ² No me káman re ing sánáng sulin, sánda Iruk Káungá wawa kálu rekálu táuráng? Sándá Iruk Káungá wa táuráng wawu Moses yan meng rákit me wa isutang átang me, me pingnga álosim wa naránnga ku Jesu ya naráng háting mánnga ku wa táuráng? ³ Sándu há hohinggoeráng! Hulátingga Táwi yan ámna náráwa háliuráng wawu Iruk Káungá watán háláng hára átninggiuráng, enendu inggálu ku son ámna yan háláng hára átkukuya tánggoeráng me? ⁴ Wawu rina, uláp márappmá táwi hánám suwánggiuráng wawu hánámá suwánggiuráng hám? No naret wawu watá hánámá ma háháleya. ⁵ Ánutu yá Iruk Káungá wa sámánnga ku orek sáni káin ket tárák hulá hulá tán tunggafenggoek wawu rina ta ku wáina tánggoek? Ánutu yá wáina tánggoek wawu sándá meng rákit me wa isutang árát tu wata tánggoek, me sándá me

pingnga álosim wa naránga naráng hákhátik hára árát tu wata tángoek?

⁶ Kulá sándá Abraham ba narániráng. Ánutu yan papia káin me ing uyená yá átak, “Abraham bá ku Ánutu pálipuk ingga naráng háting muk, wáina wata ku Ánutu yá ámna kándáng ingga miuk.”*

⁷ Wáina wata ku ing narineráng, niyá me pingnga álosim wa naránga naráng hákhátik hára káto hálangga átkuineráng wawu Abraham nángánangge páliná hánám. ⁸ Ánutu yá uláppon ing há naruk, ámna náráwa ále kámá káinnan dá me pingnga álosim wa naránga naráng hákhátik hára árát tu no ámna náráwa kándáng ingga meinet ingga naruk. Wáina hálendu uláppon me pingnga álosim wa Abraham há inuk, wawu málámbán papia káin ing mek, “Kák hára kungga ku Ánutu yan sambe yá ámna náráwa kámuk kán káin tunggafengga kuinek.”† ⁹ Abraham wawu naráng hákhátik hára átuk hálendu Ánutu yá kuram táng muk, wáinanyon du ámna náráwa niyá naráng hákhátik hára átneráng wawu Ánutu yá kuram táng yáminek.

¹⁰ Iná ámna náráwa kámá yá meng rákit me wa isutang átang Ánutu rahálá hára kándáng átninggoemán ingga narángngátaráng, enendu wawu muná. Ináku yáni wu mukmuro pálak háleineráng, náuta Ánutu yan me papia káin ing átak, “Ámna niyá meng rákit me papia káin átak wa kámuk hánám ma isutang átkungngátaráng wawu mukmuro yáni pálak, wata ku Ánutu yá

---

* **3:6:** Hulátitiná 15.6 † **3:8:** Hulátitiná 12.3, 18.18, 22.18

márapmá yáminek.”‡ 11 Kulá Ánutu yan papia káin me ing átak, “Ámna niyá naráng hákhátik hára átnek wawu Ánutu yá ámna kándáng ingga men átkuku álosim wata kinan átneráng.”§ Wáina wata ku me yá ku hiták ing nálek, káman dá meng rákit me wa isurán wata ingga Ánutu yá ámna kándáng ingga meme wawu káluná muná. 12 Meng rákit me isusut watá naráng hákhátik watyot imáng ronrosin tángga ma áramálák. Ánutu yan me yá papia káin du ing mek, “Ámna niyá meng rákit me wa isutang átkuinek wawu meng rákit me watá átkukuná wa pinná tán átkuinek.”** 13 Ánutu yan papia yá ing mek, “Ámna ni táng káráp hára tuháng sat átnek wawu ámna mukmuro pálak, wata ku watá márapmá ihinek.”†† Rám Jesu Son Iháhá watá maripong hára kámutuk wawu nándán kome tángga ku kut “ámna mukmuro pálak” wa tángga kámutuk, wahára kungga ku meng rákit me isutang ámna mukmuro pálak háhále wata kinan átkutne son náhuk. 14 Ánutu yá Abraham kuram táng mángga ku ámna náráwa kámuk kán káin sambe yá tunggafengga kuinek ingga inuk. Wáina hálendu Jesu Son Iháhá watá yáup táuk wahára kuram wa tiuk wata páliná yá ámna náráwa ále kámá káinnan watán káin tunggafiuk. Wáina wata ku nándu naráng hákhátik náni wahára kungga ku uláp Ánutu yá miuk wa isutang Iruk Káungá yá ep náhuk.

---

‡ 3:10: Meng Rákit 27.26 § 3:11: Habakuk 2.4 ** 3:12: Pris 18.5 †† 3:13: Meng Rákit 21.23

Ánutu yan meng rákit me watá Ánutu yá me káto wáina táinet ingga miuk wa ma hánám yawonándák

¹⁵ Yanuknukna, no ámna nangge nánin átkuku hára tárák káman ing tin, ámna kámá yá me rina hárotang tinggalát wawu nukngá kámá yá me rina hárotgalát wa sengsáráp tángga me nukngá ma tinggalát me, me rina menggalát wa ma yawongalát. Ámna yá me káto wáina táinemán ingga mengga isutnándaráng wáinanyon du Ánutu yá Abraham inuk wa. ¹⁶ Uláp Ánutu yá me káto wáina táinet ingga miuk wawu Abraham enot tán. Táwi yan me ná uyená watá “e ilomya” ingga ma mek me ámna náráwa táup táwi hánám wata ma mek. Ináku “eka”^{‡‡} ingga mek wawu káman re, Jesu Son Iháhá wata mek. ¹⁷ Nákkán me wata hulá wu ing, Ánutu yá Abraham bot pahán káman mená wa hárotumálák wahára átang yara 430 wata torong káin du meng rákit mená wa Moses ketná hára tiuk. Kulá meng rákit mená máriya tunggafiuk watá pahán káman mená uláp tiuk wa yawondang me káto wáina táinet ingga há miuk wa tán ále hánámá ma háliuk. ¹⁸ Kulá nánda meng rákit me wa isutang wahára kungga ku Ánutu yá kuram táng nánámáya miuk wa álo ihinemán hálen wawu me káto wáina táinet ingga miuk wahára kungga muná. Ináku ing há naremán, Ánutu yá me káto wáina táinet ingga Abraham inuk wahára kungga ku kuram wa imóamáya pahán imóangga inuk.

¹⁹ Kulá wáina wawu náuta ku meng rákit me watá átak? Wawu ing, ámna náráwa yá mukmuro

---

^{‡‡} **3:16:** Hulátitiná 12.7, 13.15, 24.7

náni wawu táwi hánám ingga kangga kándáng naráng rákit tátáya Ánutu yá meng rákit me wa Moses imuk. Wáina imuk wawu Abraham me káto wáina táinet ingga inuk wata torong káin. Meng rákit me watá árán kungga ku Nanggená yá tunggafen du meng rákit me watá sáliknginek ka naruk. Uláp kuram Abraham imóamáya me káto wáina táinet ingga inuk wata páliná ku Nanggená yá tunggafiuk wa. Kulá Ánutu yá meng rákit mená wa angelo yámán watá táng Moses ámna ore háranan wa imóát tu watá táng Israel yámuk. ²⁰ Ámna káman dá málám re yáup táin ingga wawu málám yáup wa táng ámna ore háranan wa ma imóanggam. Iná Ánutu wawu málám káman re watá ku kuram wa Abraham imóamáya me káto wáina táinet ingga miuk.

²¹ Wáina wata ku meng rákit me watá Ánutu yá kuram nánámáya me káto wáina táinet ingga miuk wa táng káyam táek hám? Wáina muná. Iná Táwi yá meng rákit me wa hulá kámá námán watá átkuku álo námámáyan hálen wawu niyá meng rákit me wa isutgim wata ámna kándáng ingga álo memeyan. Enendu wáina kámá ma árak. ²² Iná Ánutu yan me papia káin uyená watá ku ing mek, ámna náráwa kámuk hánám káwak ketnán átaráng wawu mukmuro yan kumbi kinan átaráng, wáina hálen du niyá Jesu Son Iháhá wata naráng háting minek watá ku Ánutu yá átkuku sásáliná muná wa yámámáya me káto wáina táinet ingga miuk wa isutang yáminek.

²³ Uláp Jesu ya naráng háting mómá wata káluná watá ma tunggafená átuk wahára wu meng rákit me watán kumbi kinan átkiumán. Wáina árátne

áwángga ku Jesu ya naráng háting mámá wata káluná yá hiták háliuk. ²⁴ Meng rákit me watá ku hánámá pin náni tángga átang áwángga ku Jesu Son Iháhá watán rám káin áwán du nánda me pingnga álosim wata naráng hátitne ku Ánutu yá ámna náráwa kándáng ingga nánuk. ²⁵ Kulá rám nahára wu naráng hákhátik watá há áwuk, wata ku meng rákit me watá pin náni tán ma átningumán.

Naráng hákhátik watá tán du Ánutu nángánangge háliumán

²⁶ Sándu Jesu Son Iháhá wata naráng háting mámá kálu wahára kungga ku kámuk Ánutu nángánangge háliuráng, ²⁷ me umi kuhángga ku Jesu Son Iháhá watyot tántápin tángga kutná wa táng sut sáni tánggániuráng. ²⁸ Kulá Jesu yan tombong hára ku Juda nan me Grik nan, yáup nangge hánámá me yáup nangge muná along árená, me ámna me náráwa watá rina kámá ma hálek. Jesu Son Iháhá watyot tántápin tánggoeráng, wata ku sán kámuk ku káman re átaráng. ²⁹ Wáina wata ku sándá Jesu Son Iháhá watán tombong átaráng hálen wawu sándu Abraham nángánangge yá re átaráng. Wata ku Ánutu yá náut Abraham imámáya me káto wáina táinet ingga mengga inuk wawu sándá hányon ihineráng.

4

Jesu yan yáup hára kungga ku yáup nangge hánámá nánda Ánutu nángánangge háliumán

¹ Waháranyon du ing, ámna káman da nanggená káman át gim watá ku máriya naning gán kutná

kutná wa ihánggim. Kutná kutná wawu nangge watán pingnga ingga há át gim, enendu nangge wawu isikimo wáina há lendu kutná kutná wa ma pin yá ni tátá yan tárák, wata ku yá up nangge yá inanyon át gim. ² Nangge málám bu naning gá ámna nini yá málám me kutná kutná wa pin yá ni tátá ya ihá ng tunggap tá nggim wata tárang ká in árán kungga naning gá rám nará nggim wahá ra ku wá ina. ³ Ná ndu wá inanyon, nangge kikimo nanará ná ni muná yá ina á tang ká wak ná tán ká lu hulá hulá á tará ng me iruk wá ik hulá hulá watán yá up nangge há lengga á tkiumán. ⁴ Wá ina á tkiumán enendu Á nutu yá rám tiuk wahá ra hánám bu Nanggená suring mán á wuk. Á wuk wawu ing, ná rá wa yá wa tá ngga tá ng tin ámna nangge há lengga Juda yan meng rá kit me wata tárang ká in yon á tuk. ⁵ Wá ina á wuk watá ku ámna ná rá wa ná ndá meng rá kit me wata tárang ká in á tumán wahá ranan son ná hán Á nutu ná ngánangge há liumán. ⁶ Ná ndu Á nutu ná ngánangge á tkoemán, wata tá ngga ku Nanggená yan Iruk wa suring mán pahán ná ni kinan há uk. Wá ina hang á tang gu pahán yot ing mantá ngga san kunggoek, “Aba*, Nan.” ⁷ Wá ina wata ku sá ndu son yá up nangge hánámá ma á rará ng, iná ku Á nutu yá tán sá ndu málám ba ná ngánangge há liurá ng, wata ku málám bá ná ut á losim tiyaw iuk wawu sá ndán.

Pol yá Galesia ya nará ngpak tá uk

⁸ Ulá p pu sá ndu Á nutu ma ná rá ng mená á turá ng wá ina há lendu á nutu kusá k watán yá up nangge há lengga á tkiurá ng. ⁹ Iná inggá lu wu Á nutu há

* **4:6:** Aba wawu Aramek me ká lu ku “nan”.

naráng meráng - son ing mein, Ánutu yá há naráng sámek. Wáina enendu rina tángga ku son hurik tángga káwak nátán kálu hulá hulá me iruk wáik háláng yáni muná watán káin kungga ku son watán yáup nangge háleinán tánggoeráng? ¹⁰ Rámá rámá wu miti ya hahayan rám táwi, yap mirak kán rám táwi me yara mirak kán rám táwi wahára rina isusut ta mená wa há isutnemán ingga narángoeráng. ¹¹ No sándán ket tárak wata naránga ku pitángoet, náuta no yáup rina sán orek sáni káin táut wata hánámá yakyawiwon wata.

¹² Yanuknukna, no pahánna yot ing sánin, nawu uláp meng rákit me isusut wa sangga sán inanyon háliut, wáinanyon inggálu ku sándá nák inanyon háleineráng. Sándá náka kandák kámá ma táng namuráng. ¹³ Sáni há nareráng wa, sutna ilalák pálak wata ku hulátingga hánám kung sándán káin me pingnga álosim wa mengga kut. ¹⁴ Rám wahára wu sutna ilalák pálak kut hálendu no sándá sárum namánga náka taktak sáminek ingga narut, enendu wáina ma táuráng. Ináku sándá nák ku Ánutu yan angelo me Jesu Son Iháhá táng tolinggalát ina nák neháng toliuráng. ¹⁵ Rám wahára wu heronge hánám tángga nák pahán namuráng, enendu inggálu ku heronge wawu rekálu kuk? Pálipuk ing sánin, rám wahára wu nák háláng namámáya álo kámá hánám táuráng. Rám wahára sándá rahán sáni holengga namámáya wu álo yon holengga namánggalát. ¹⁶ Kulá inggálu ku rina? No me páliná wa sánángoet wata ku sándá nák káyamna hálenggoeráng me?

¹⁷ Ámna wawu hahatingga pahán sáni haha

tangga ku sán sáhát watán tombong háhále wata tánggoeráng, iná watán káin du sán háláng sámámáyan nanará kámá ma átyámák. Watán nanará káin wawu sán sáháng horet sándá nák nepmangga ku yáni yot káman hálangga átnát wata tánggoeráng. ¹⁸ Ámna káman dá nanará álosim sánáng tolin narángga ku wa álo isutneráng. Rámá rámá wu wáina tangga átkuineráng, no sányot átnet wahára rewe muná. ¹⁹ Yanángánanggena, no láwit naránggoet wawu nangge yá tunggafeinán tát mam yáni yá láwit narángngátaráng wáinanyon narángga áre kungga Jesu Son Iháhá yan átkuku watá sándán pahán kinan táwi hánám háleinek. ²⁰ Ukuro hánám bu no rám nahára sányot ma árat wata. Iná na sányot há átang ináku me wa tangga hangga káluná hára mengga sánánggem. No sánda narángpak hánám tángngátat, enendu no mulangán káin átnándat hálendu rina háláng sámánggem wawu ma narát.

Sara káling Hagar yan me tárákná

²¹ Kulá sán niyá Juda yan meng rákit me wata tárang káin átnát ta nareráng watá nanániráng, sánda meng rákit me wa ma hám nararáng? ²² Táwi yan me wu ing uyená yá átak, Abraham wawu nanggená ámnaná yará. Káman wawu yáup náráwa hánámá yan, hang káman wawu áwáná hánám along átuk watán. ²³ Nanggená yáup náráwa hánámá watán wawu kálu rehára nangge yá tunggafengngátaráng wa isutang tunggafiuk, iná áwáná hánám along átuk wata nanggená wawu Ánutu yá me káto wáina táinet ingga mengga Abraham inuk wa isutang gu watá tunggafiuk.

24 Kulá pingnga wata kinan du me tárakngá yá átak wawu ing, náráwa yará watá ku pahán káman me yará Ánutu yá káman Abraham imuk, káman Moses imuk wata tárakngá. Hagar yá ku ále yáilá Sainai káin pahán káman me imuk wata tárakngá. Pahán káman me wawu ing, ámna náráwa yá rámá rámá meng rákit me wa kámuk hánám isutang átningga ku meng rákit me watán yáup nangge hálangga átkuineráng. 25 Hagar watá ku ále Arebia káin ále yáilá Sainai watyot Jerusalem nahára átak wata tárakngá. Jerusalem wawu hánámá yáup náráwa, iná yanángánanggená wawu yáup nangge rewe. 26 Iná Jerusalem kámá irawa káin átak wawu mam náni. Wawu meng rákit me watán yáup náráwa muná, áwáná hánám Sara ina. 27 Táwi yan me hára ing uyená,

“Náráwa kátoná kák niyá nangge ma iháng tingngátalák, heronge táinelák.

Náráwa kák niyá nangge iháng tingga láwit narená wa ma narulák, kák ku pahán álosim narángga hahatingga yon mantáinelák.

Náuta náráwa kátoná yá nangge iháng tinek wawu náráwa nánáun yáni pálak ká nangge iháng tingngátaráng wa iháng hátingga táup hánám iháng tinek.”†

28 Kulá yanuknukna sándu Aisak inanyon Táwi yá me káto wáina táinet ingga mengga Abraham inuk wata nángánangge. 29 Rám wahára nangge Ismael wawu kálu rehára nangge yá tunggafengngátaráng wa isutang tunggafiuk watá ku

---

† 4:27: Aisaiá 54.1

nangge Aisak Iruk Káungá yan háláng hára tunggafiuk wa táng lem tánggiuk. Rám nahára wu tárak wáinanyon. ³⁰ Wáina átkoek enendu Ánutu yan me yá rina mek? “Yáup náráwa hánámá wata nangge not wa yásurátá kundimálák, náuta máriya yáup náráwa wata nanggená yá áwáná hánám along átuk wata nanggená watyot naning gán kutná kutná wa ma horengga ihindámálák.”‡ ³¹ Wáina wata ku, yanuknukna, nándu yáup náráwa wata nángánangge muná, ináku áwáná hánám along átuk wata nángánangge.

5

Jesu Son Iháhá wahára kungga ku meng rákit me wata tárang káin ma áramán

¹ Jesu Son Iháhá watá náháng along tiuk wáina hálendu meng rákit me wata tárang káin ma áramán. Wáina wata ku káto hálengga átang gu sáni táng kung son meng rákit me yan yáup nangge háhále wakáin ma tindaráng.

² Narániráng! Nák ku Pol no ing sánindet, kep sáni marángga ku Ánutu rahálá hára rongrongngá háleinemán ingga nareráng hálen, wawu Jesu Son Iháhá watán yáup watá sán háláng sásámáyan wawu káluná muná hánám. ³ Sán ámna nini yá nándu Ánutu yot pahán káman háleinemán ingga sáni álo ing met kep sáni marineráng, wawu son hiták ing sánindet, wáina há táineráng, wata ku meng rákit me rina átak wa kámuk hánám kándáng isutneráng. ⁴ Iná sándá meng rákit me wa isurátne

---

‡ **4:30:** Hulátitiná 21.10

ku Ánutu yá ámna kándáng ingga náhinek ingga naránga átninggoeráng hálendu wawu Jesu Son Iháhá háranan horengga Ánutu yá pahán námuk wa sangga kunggoeráng. ⁵ Iná nándu Iruk Káungá yá háláng námán Ánutu yá náut álosim námámáya miuk wata hálengga átkoemán. Náut álosim wata hálengga átkoemán wawu málámbá ámna náráwa kándáng hánám ingga náninek wa, náuta nándu Jesu Son Iháhá ya naráng háting mánggoemán wata. ⁶ Káman dá Jesu Son Iháhá watyot átak hálén wawu kepmá marená me kepmá ma marená watá ále hánám hálek. Iná káman dá Jesu ya naráng háting mamá kálu wahára káto átnék watá ku páliná hánám hálek. Naráng hákhátik watá ku kámá ya kikiná nanará wa tán ámna watán átkuku káin tunggafeinek.

⁷ Hulátingga ku kálu kándáng wahára re há kungga áturáng, enendu niyá hánám bu pana hangga kálu sung sámán du me páliná wa ma isutkuráng? ⁸ Kálu kándáng sasayan me karo wawu Ánutu niyá mantáng sámánga átkoek watán káinnan muná. ⁹ Ing narineráng, yis isikimo watá tán másáng watá kámuk tihangngáta wáinanyon du me kusák isikimo watá ámna náráwa táup táwi iháng wáik tángngáta. ¹⁰ Nák nanarána káin du ing hánám naránga átat, Táwi yá álo háláng sáminek ingga naret wawu ing, sándu ámna kámá yan me ma isutnándaráng, ináku nákkán me ná rewe isutneráng. Iná ámna káman ni, kutná táwi me ámna hánámá, watá sán sáháng yakyawák tángga átninggoek wa, wawu málámbá kandák wa tánggoek wata watán márappmá táwi

suwinek. ¹¹ Yanuknukna, pάλipuk no Táwi yot pahán káman háháleya kep marineráng ingga yánánga átninggoet hálen wawu náuta ku Juda yá emá re nák neháng lem tángga átkoeráng? Iná no watán nanará wata álo ingga mengga Juda yan meng rákit me isutnemán ingga sánánggem wawu Juda yá wata neháng lem ma tánggalát, me Jesu yá maripong hára kámutuk wata me wáik ma menggalát. ¹² Ámna niyá nanará sáni táng yakyawák tánggoeráng wawu káto hálangga kep mamará kálu wa isusut ta sánángoeráng, wáina hálendu álo kámá wawu yáni wu yáni ya kep yáni wa maránga ku ponggon yáni wa hányon ránineráng!

¹³ Yanuknukna, pάλipuk sándá along átneráng ingga ku Ánutu yá mantáng sámuk. Enendu sándá along átamán ingga kung pahán kakngá isusut kálu wahára hanerot, ináku sán káman káman wawu Táwi yan ámna náráwa wa kikiná kápánga watán yáup nangge hálangga átkuineráng. ¹⁴ Meng rákit me isusut wata mená wu wahára erek áthálek wawu ing, “Kaya kikiná rina narángngátalák wáinyon nangge nuknukka ya kikiná narinélak.”* ¹⁵ Iná sándá kuk tángmán tángmán tángga orek sáni hára kámkáyam átkoeráng hálendu wawu ing naráng rákit táineráng, wáina táená wata kámuk naráng hákhátik sáni yá sohingga hangga wáik háleiwon.

Iruk Káungá yan kálu me pahán kakngá yan kálu

¹⁶ Wáina wata ku no ing sánin, sándu Iruk Káungá watán kálu wahára átkuineráng, watá ku pahán kakngá yan kikiná wa ma isutang átkuindáráng.

---

* 5:14: Pris 19.18

17 Há naremán wa, pahán kakngá watá Iruk Káungá wa táng hang tin ingga tán, Iruk Káungá watá pahán kakngá wa táng hang tinán yon tán du yánda honhoren átnándamálák, wáina wata ku rina tátáya narineráng enendu ma táindáráng. 18 Iná Iruk Káungá watá sán sángorán átninggoeráng hálen wawu sándu meng rákit me wata tárang káin ma áraráng.

19 Kulá pahán kakngá yan ket tárák wawu hiták ing átak, márámamák, ket tárák reprepmá, put ang gán ket tárák, 20 ánutu kusák ináng sákngingi, iruk wáik kán nanará isusut, kámkáyam tátá, menmen tátá, kámá yan kutná kutná kápáng naknarák, pahán káráp tángga kuk tátá, ka rewe háláng kámán átnát tán nanará, honhoren tátáyan nanará, kámá yá kámá táng hang titiyan nanará, 21 álo kámá árát kápángga pahán káráp táng yámámá, umi káto nat ip ráráhá, umi sinak táená kinan ket tárák kandák tátá, me ále ket tárák wáina wa. Uláp há sánut enendu son wanyon ing sánindet, ámna niyá ket tárák wáina tángga átkuinek wawu kungga Ánutu yan átkuku wata kinan ma háindák.

22 Iná Iruk Káungá yá ámna káman da pahálá kinan árán du átkukuná káin páliná ing tunggafen káineráng, kámá ya narán kikiná háhále, pahán heronge, pahán láláp, pahán káráp sopmuná ma tátá, kámá háláng yámámá, ket tárák álosim tátá, rámá rámá kándáng re árán kangga meng toling mángngátaráng, 23 hangga yolopon átkuku, hang átkukuná kándáng pinná tátá. Meng rákit me káman dá ket tárák wáina wa ma táng hang tindák.

24 Ámna náráwa ni Jesu Son Iháhá watán pingnga

watá pahán kakngá watyot watán kikiná wa iháng maripong hára kátit há kámutuk. ²⁵ Iruk Káungá watá átkuku páliná námuk, wata ku nánda satne Iruk Káungá watá nángorán átkuinemán. ²⁶ Nánda náni ya kut náni ma tángga árindamán, kámá ya pahán yánin hatne watá kuk ma táindaráng, me kámá yan kutná kutná wa ma kápáng narindamán.

6

Náut sungi itná hinelák wawu páliná watanan yon ihinelák

¹ Yanuknukna, nuk sáni káman dá kandák tán wáina táek ingga naránga hálendu sán ni Iruk Káungá yá sángorán átaráng sándá yolopon kungga inánga kut tu watá kandák rina táuk wa táng tolinek. Wáina tángtáng gu sáni wu kándáng gon háleng rákit tángga átkuineráng, sáni kung ingirungingi wáina háranyon hanerot. ² Kámá háláng imán imán tángga márampá sáni wa suwineráng. Kálu wáina isutneráng watá ku Jesu Son Iháhá yan kálu rina átak wa tát kándáng háleinek. ³ Kulá ámna káman du kutná muná, enendu málámbá nawu kutna árená ingga naránga átninggim, wawu nanaráná watá málám ingirunginggim. ⁴ Ámna náráwa káman káman dá málámbán átkukuná rina wa kangga narán álo hálendu wata herongená táinek. Watá málámbán átkuku watyot táng kámá yan átkuku yot tingga ma káindak, ⁵ náuta álo kámá ku ámna káman káman dá málámbán átkuku wata naránga pinná tángga átkuinek.

⁶ Ámna káman niyá Ánutu yan me wa sánáng tolin du sándá kutná kutná sáni álosim wa kátu horengga iháng niyá sánáng tolinek wa imineráng.

⁷ Ámna káman dá málámbon ingirungingga no Ánutu álo ingirunginet ingga nariwon. Wáina kámá ma tátáyan. Náut sungi itná hinek wawu máriya wu páliná watanan yon ihinek. ⁸ Niyá pahán kakngá ya heronge naráng mángga watán ket tárák wáik táinek wawu pahán kakngá watá páliná wáik táng tunggap táng mán máriya wáik hálengga muná kuinek. Iná niyá Iruk Káungá ya heronge naráng mángga watán ket tárák álosim wa táinek wawu Iruk Káungá watá páliná álosim táng tunggap táng mán máriya átkuku sásáliná muná wa táinek. ⁹ Wáina wata ku ket tárák álosim wa tángga kungga átang háláng haha ma táindaráng. Nándá ket tárák álosim wa tátáya háláng haha ma táindámán hálendu Ánutu yá rám tiuk wahára wu páliná álosim wa ihinemán. ¹⁰ Wáina wata ku rám rina hára ket tárák álosim wa kámá ya táng yámámáyan hálén kangga ku wahára táinemán. Ámna náráwa kámuk ka ket tárák álosim táng yáminemán, iná ámna náráwa Táwi ya naráng háting mángga átaráng wawu hun káman ina átamán, wáina wata ku wa kálak hánám bu wáina táng yáminemán.

Pol yá Jesu yan maripong ga heronge naruk

¹¹ Me kátu kimo náwu no nayon uyingga átat. Ná kaniráng, no kolek maming táwi kálu mena ná uyingga átat.

12 Ámna niyá kep sáni marineráng ingga táup sánánggoeráng wawu wáina tángga ku Juda ámna ya rahán yáni hára kut náni árená hálangga átnin ingga wata wáina tánggoeráng. Jesu Son Iháhá yan maripong wata naráng háting mánggoeráng ing mengga náháng wáik tánirot ingga naránga ku wáina tánggoeráng wa. 13 Ámna kámá kep yáni há maruráng watá meng rákit me yáni wa kándáng ma isutnándaráng. Enendu sándá kep sáni marineráng ingga sánánga ku sán sut sáni hára rina táineráng wata ingga kut táwi ihineráng wata tánggoeráng. 14 Iná no ku naya kutna me ni kámá káman da kutná ma táng hip táindát, ináku Táwi náni Jesu Son Iháhá yá maripong hára kámutuk, wata tángga ku no wata kutná wa rewe táng hip táinet. Jesu yá maripong hára yáup táuk watá ku káwak nátán kálu rina rina watá nák nanarána káin há sálikngek hálek, me no nawu maripong hára há kámutut ina hálek, wata ku káwak kán kálu rina rina wa ma isutnándát. 15 Kep mamará me muná wawu rina kámá ma hálek. Iná Ánutu málámbá tán nándu ámna naráwa mirak háliumán watá ku kutná táwi hálek. 16 Ánutu yá málámbán ukuro me pahán láláp wa san niyá me wa naránga isutang átaráng watyot átnek, ámna naráwa wa, wawu Ánutu yan ámna naráwa hánám bu wa.

17 Ámna yá nuturáng ga sutna káin párángna yá há átaráng, kámá yá párángna wa kangga nák ku Jesu yan yáup ámna páliná ingga nareráng. Wáina wata ku rám nahára átang kuinek hára ámna káman dá nák pahán mápamá son ma namindak.

18 Yanuknukna, Táwi náni Jesu Son Iháhá yá

pahán sámánga iruk sáni káman káman watyot
átnek. Wa pálipuk.

Miti yan Papia
Portions of the Holy Bible in the Nukna Language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Nukna long Niugini

copyright © 2013, 2017, 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nukna

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-24

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023

a89ec59a-f2e8-504d-b0fa-4fd1a6687573